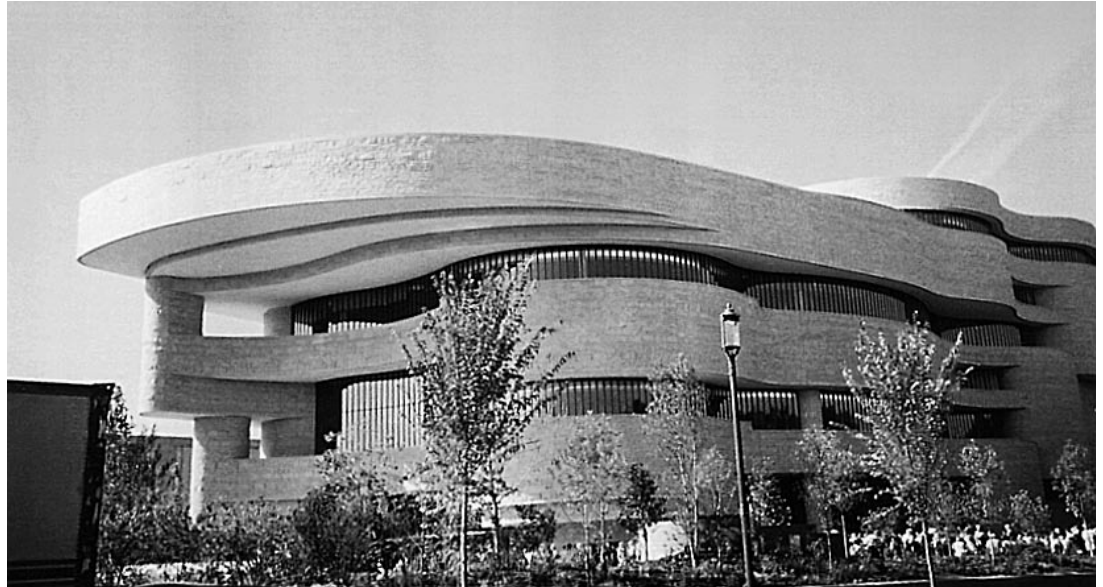

INDIJANSKA TRADICIJA I FRANK O'GEHRY - DVA OGLEDA O NOVIM MUZEJIMA U WASHINGTONU D. C.

mr. sc. DANICA DRAGANIĆ, etnologinja u mirovini □ Gradski muzej Virovitica, Virovitica

sl.1. National Museum of the American Indian, danima nakon otvaranja ispred novog indijanskog muzeja povorka posjetitelja čeka na ulaz

sl.2. Ulazno pročelje na dan otvaranja

U središtu grada, na udaljenosti manje od jednog kilometra, mogao se u rujnu i listopadu 2004. godine razgledati upravo sagrađen i svečano otvoren *National Museum of the American Indian* i izložba *Frank O'Gehry, Arhitect: Designs for Museums u Corcoran Gallery of Art*.

Široki zeleni bulevar National Moll, koji se proteže od U.S. Capitola do obeliska Georgea Washingtona, uz dosadašnjih desetak muzeja dobio je još jedan, na zadnjem slobodnom mjestu, koji je po mnogočemu drukčiji. To je prvi muzej izgrađen isključivo za prastanovnike Amerike, a njegova je posebnost i to što je u njegovu stvaranju od prvih ideja, nacрта i projekata pa do opremanja i postava surađivao i velik broj pripadnika raznih indijanskih plemena. Bili su to pojedinci ili udruge: od graditelja i arhitekata do raznih drugih stručnjaka, s ciljem da se što je moguće bolje izrazi stara indijanska tradicija (o planovima i gradnji moglo se čitati u *Vijestima muzealaca i konzervatora*, 1-2, 2003. g.). Pri otvorenju muzeja, od ukupno 328 službenika 72 su bila indijanskoga podrijetla.

Zgrada se već izdaleka razlikuje od susjednih nepravilno zaobljenim linijama zidova, koji na taj način nasljeđuju oblik indijanskih šatora, kao i prirodnim oblicima stijena oblikovanih vjetrom, suncem i kišom. Kamen kojim su zidovi obloženi grubo je klesan rukom, nepravilnih je

oblika i raznih veličina, u boji uštavljene bizonske kože. Glavni je ulaz okrenut prema istoku, kao što je običaj na indijanskim nastambama, kako bi ujutro mogli pozdraviti Sunce što izlazi. Ovdje je to slučajno i pogled prema U. S. Capitolu.

Građu za muzej počeo je prikupljati George Gustav Heye, sin njemačkih doseljenika, krajem 19. stoljeća. Prvi predmet koji je nabavio bila je kožna indijanska košulja koja ga je potaknula da nakon 45 godina stvori zbirku od 800 000 predmeta iz 900 indijanskih plemena s područja od Alaske do Perua.

Kad je prostor u New Yorku gdje je zbirka bila smještena od početka postao premalen, građu su 1980. godine otkupili *Smithsonian muzeji*, a desetak godina kasnije počinju pripreme za gradnju današnjeg *National Museum of the American Indian*.

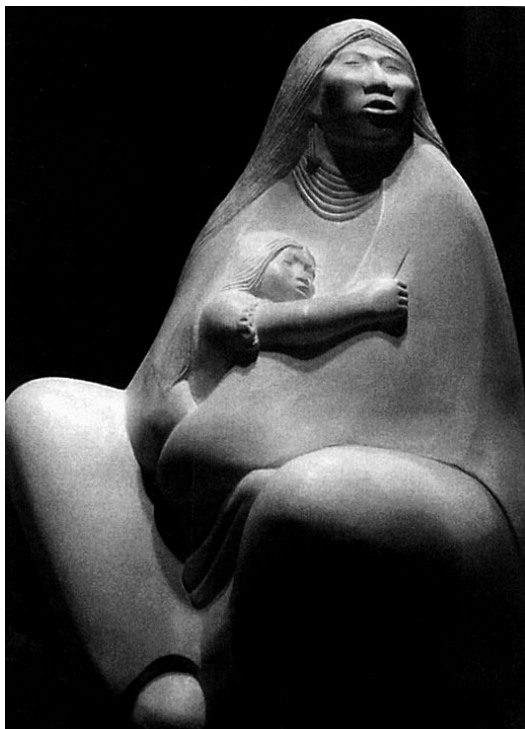
Svečano otvorenje muzeja održano je 21. rujna 2004., a taj datum je izabran zato što se na taj dan u starim indijanskim poljodjelskim kulturama iskazivalo poštovanje zemlji za darove koje je čovjek od nje dobio tijekom godine. Pozivnicu za tu prigodu dobila sam kao donatorica za izgradnju muzeja, što mi za skroman godišnji prilog pokriva pretplatu za njihov časopis *American Indian* i popust u svim muzejskim prodavaonicama *Smithsonian* udruženja.

Na dan otvorenja već u 9.30 ujutro usred *National Molla* počeo je mimohod Native Nations Procession, kojim su se tisuće sudionika, većinom u tradicijskoj odjeći, kretale u smjeru istoka, prema U. S. Capitolu, gdje je bila postavljena glavna pozornica. Tu se od 12 do 13 sati održala ceremonija otvorenja muzeja. Među mnogim uglednim uzvanicima bio je i predsjednik Perua (iz plemena Quechua), a govore su održali Richard W. West Jr., direktor muzeja, tajnik *Smithsonian* udruženja, senator Colorada, jedini Indijanac na tom položaju. On je, među ostalim, istaknuo da je taj novi muzej "priča o indijanskoj zemlji i da je grad spomenik konačno dobio i spomenik američkim Indijancima".

Odmah nakon te svečanosti započeo je Festival prvih Amerikanaca, koji je trajao do 26. rujna, uz sudjelovanje više od 300 glazbenika, plesača, pripovjedača, umjetnika raznih rukotvornih vještina. Na nekoliko stotina metara travnjaka, između velikih muzeja, bilo je postavljeno desetak većih i manjih pozornica, šatora, paviljona iz kojih su odzvanjali glasovi i instrumenti starih indijanskih zvukova sa svih strana Amerike, ali i suvremeni blues, rock, reggae i jazz što su ih izvodile indijanske skupine. Moglo se vidjeti kako se izrađuju stare rukotvorine, tkanine, instrumenti, nakit, alati, a posvuda su se širili mirisi neobičnih jela i pića. U malim šatorima nudio se velik izbor raznih suveniru, od vjernih kopija starih predmeta do primjene starih vještina za nove predmete, pa do posve modernih suveniru. A i cijene su bile od dostupnih prosječnim kupcima do nevjerojatno visokih. U vrlo detaljnom programu o svim zbivanjima u povodu otvorenja muzeja tiskan je raspored nastupa svih sudionika s poimeničnim popisom i točnim vremenom nastupa. Prije nego uđemo u zgradu muzeja zapažamo neobičnu, pažljivo i zanimljivo uređenu zelenu površinu. Jedan od pet članova tima za oblikovanje objekta bila je etnobiološka iz plemena Navaho, koja je okoliš uredila kao stabilan ekosustav s četiri vrste zemljišta: livadama, šumama, močvarama i poljodjelskim kulturama, sa 150 vrsta grmlja, drveća, kukcima, pticama, patkama. Za središte grada vrlo je neobično vidjeti nasade kukuruza, tikava, graha i drugih domaćih biljaka. Time je obnovljeno ono što je tu uspijevalo u vrijeme kad su na tom zemljištu živjela plemena Algonkin, prije nego su došli prvi Europljani. Na taj način će, prema vjerovanju domorodaca, i u stvaranju muzeja djelovati četiri elementa: prirodni svijet, životinje, duhovni elementi i ljudi.

Već pri prvim koracima na području Muzeja može se primijetiti ocjena koja se mogla pročitati prije otvorenja: "Čim stupite na područje muzeja pripremite se za nešto s druge strane viđenoga." A kad razgledamo sva tri kata, svakako ćemo se složiti s time.

Kroz niz staklenih vrata ukrašenih rukom lijevanim ornamentima ulazi se u veliki kružni prostor (35 m visok i jednako toliko širok), koji osvjetljava sunce kroz okrugli otvor na vrhu. Oko podneva sunčane zrake, prolazeći kroz staklene prizme, stvaraju na zidu dugu. Smišljeno je i ostvareno mnogo zanimljivih pojedinosti koje na razne načine pokazuju povezanost nekadašnjih ljudi s prirod-

sl.3. Allan Houser, "Majka Zemlja"

nim okolišem. Na crno-bijelom podu od granitnih ploča označena je linija do koje dopire sunce na dan zimskog solsticija. Taj ulazni dio nosi ime *Potomac*, što na jeziku Delaware Indijanaca znači mjesto kamo se donosi roba za trgovanje, tj. tržnica. To je i ime rijeke na kojoj leži Washington. Na podu u sredini je krug od crvenog drva koji predstavlja ognjište, a uokolo su kamene klupe. Njihov valoviti, 30 m dugačak naslon izveden je od prepletenih bakrenih traka koje trebaju podsjećati na nekadašnje rukotvorstvo stanovnika. Restoran koji nudi pića i jela priređena po starim receptima nosi ime *Mitsitam* (što na indijanskom jeziku znači "idemo jesti"). Prodavaonica suveniru ima zidove obložene ručno tesanim daskama od 700 godina stare cedrovine, i to od prirodno srušenog stabla. Naziv joj je *Chesapeake*, što je ime za školjke koje su se koristile kao platežno sredstvo, a tako se zove i nedaleki duboki zaljev ispunjen brodicama, kućama za odmor i ribljim restoranima. Ta muzejska prodavaonica ima raznoliku ponudu nakita, predmeta od kože, tkanine, keramike i drva koje izrađuju poznati indijanski umjetnici, pa su i cijene u skladu s tim: ženska torbica - 700 USD, pletena košara ili drvena oslikana škrinja od 6 do 9 tisuća! Pokraj ulaza stoji 7 m visok totemski stup, na prvi pogled izgleda kao stari stup, a izradio ga je današnji Tlingit Indijanac, pa se, za razliku od nekadašnjih stupova, ovome zna i ime autora.

U prizemlju se osim restorana nalazi i najveći prostor za razne priredbe, *Main Theater*, sa 322 sjedala. Okomita drvena oplata okružuje gledatelje, pa podsjeća na gustu šumu, a oblik pozornice omogućuje kretanje u krug, pa gledatelji neposredno doživljavaju specifično izvođenje starih plesova.

sl.4. Zlatna lijevana figurica, Kolumbija, 500-1000 g.

sl.5. Vaza iz Puebla, Mexico, 1350-1550 g.

Po brojnim pojedinostima koje su zamjetne u izvedbi same građevine, krajolika i ulaznog prostora, a koje se vežu za indijansku tradiciju nazivima, oblicima, materijalom, obradom ili duhovnim značajkama, moglo bi se očekivati da će sa samim postavom biti isto. Ali - već prije nego je muzej otvorio vrata posjetiteljima, suradnici koji su radili na ostvarenju tog velikog projekta i novinari koji su ga prije otvorenja vidjeli najavljivali su da će to biti muzej drugačiji od svih u susjedstvu.

U članku *Gdje se mit i muzej sastaju* ("Washington Post", 19. rujna 2004.) objašnjava se da će biti tako zato što će u njemu Indijanci sami - a ne stranci - ispričati svoju povijest, a naglasak će biti na današnjim živim ljudima i njihovim kulturama, a ne na mrtvoj prošlosti. Glavna je poruka novog muzeja: *Mi smo još ovdje*. Autori su bili svjesni da će biti dosta primjedaba jer je mnogo prostora (otprilike polovica ukupnoga izložbenog prostora) ispunjeno prikazima današnjeg života domorodačkih zajednica, a ne starim, tradicijskima. Kako je većina posjetitelja očekivala više prošlosti unaprijed je priopćeno: "Ovaj muzej neće biti samo svjedok prošlosti već i svjedok današnje vitalnosti domaće kulture, raznolikosti znanja i umjetnosti."

Zato je i direktor muzeja Richard W. West (i sam pripadnik plemena Cheyenne) više puta naglašavao kako njegova ustanova izrazito poštuje arheološki, antropološki i povijesni pristup istraživanju domaćih stanovnika, ali takav je način u ovom muzeju odbačen. Svatko tko tumači povijest ima svoju "točku gledanja", pa će se zato u ovome muzeju čuti "glas naroda" koji se dosada nije slušao. I iz drugih članaka novinara i muzealaca komentari su se mogli ukratko sažeti u nekoliko riječi: "različito, ponuđeno s poštovanjem, ali i skepticizmom, sa savjetom posjetiteljima; pogledajte, suprotstavite se, razmišljajte, raspravljajte. To je muzej Indijanaca i za Indijance u kojemu će oni sami sebe prikazati. Znanost neće biti zadnji sudac u našem muzeju, već će domoroci odlučiti o sebi samima."

Među velikim naslovima u novinama, prospektima, vodičima i drugim tiskanim najavama ima naslova i izreka koje jasno objašnjavaju kakav je to muzej i što posjetitelji mogu očekivati. "To je zgrada s mnogo zanimljivosti za vidjeti, ali i klub od 219 milijuna dolara (cijena izgradnje), katedrala i spomenik, ali i politički stav, nepoznanica za znanost, to je indijanska zemlja s vlastitim pravilima. Među tim zidovima znanost se povlači u bajku."

Zaključak u tekstu muzejskog kataloga glasi: "Tu se ne pruža intelektualni tekst za razumijevanje izloženog predmeta već se tumače emocionalne pretpostavke koje pomažu da se razumije osnova njihova smisla." Ukratko, sve se svodi na to da istina može biti u onome što nije rečeno, da je skrivanje smisla važnije nego ono što se otkriva i, na kraju, da je jedina istina na svijetu da nema jedinstvene istine. Zanimljiv je i odgovor na jedno pitanje koje se postavlja, a na koje se dobivaju različiti odgovori: tko je pravi, urođeni Indijanac? Prema jednim, to nije samo onaj tko ima indijanske krvi, već i onaj tko živi kao Indijanac. Ako odreže kosu, obuče

građansko odijelo i živi u velikom gradu, neće se više smatrati Indijancem. Neki će čak tvrditi, ako netko ima fakultetsko obrazovanje, nije više Indijanac.

Među pitanjima na koja posjetitelj neće naći odgovor i sva su dosadašnja znanstvena tumačenja o tome kako je Amerika naseljena. To se tumači time što domoroci imaju svoja vjerovanja o vlastitom postanku, koja su za njih jedina prihvatljiva i istinita.

Prije otvorenja ovog muzeja, u nedalekom *National Museum of Natural History* pokrivene su vitrine s etnografijom sjevernoameričkih indijanskih kultura, uz objašnjenje jednog od autora novog muzeja da je to zato što je ondje na nedostojan način prikazan njihov život. A to je bio isti način na koji je u tom muzeju prikazana i etnografija cijelog svijeta.

Na prvom katu samo je jedna prodavaonica suvenira s velikim izborom uobičajene raznolike ponude, od dječjih igraćaka do razglednica, ali, za razliku od one u prizemlju, s prosječnim, prihvatljivim cijenama.

Tek na drugome i trećem katu stižemo do muzejskog postava. I nakon svih najava, upozorenja i objašnjenja što možemo očekivati gotovo svakoga dočeka i poneko iznenađenje.

Na drugom je katu u dvije izložbe prikazan današnji život onih koji se smatraju potomcima američkih prastanovnika.

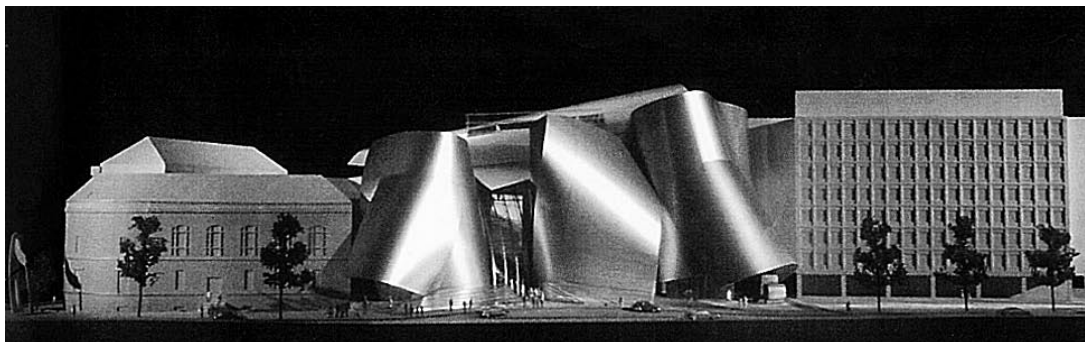
Stalna muzejska izložba *Naš život - današnji život i identitet* prikazuje kulturni, socijalni, jezični i politički život osam domorodačkih skupina u 20. stoljeću. Izabrane su različite zajednice, od gradske u Chicagu do malih autohtonih zajednica od Kanade do Kariba. Usprkos mnogim promjenama tijekom vremena i teškome materijalnom preživljavanju sačuvali su neke svoje posebnosti. Tako oni opstaju kao različita i određena zajednica i danas čuvaju svoj jezik, kulturnu osobnost i tradicijsku umjetnost. Glavni je naglasak na različitim slojevima koji danas čine njihov identitet, što se izražava u tome kako se oblače, što misle, a osobito kako se oni sami u tome vide. Ali to njihovo vlastito shvaćanje identiteta bilo je pod utjecajem službenog stajališta o tome tko jest, a tko nije Indijanac. Taj se postav pretežito sastoji od fotografija, s malo predmeta, s velikim panoima i opširnim legendama, videomonitorima, ozvučenjem i ostalom modernom tehničkom opremom.

Drugi izložbeni prostor na tom katu predviđen je za povremene izložbe današnjih umjetnika indijanskog podrijetla. Na otvorenju to su bili George Morrison (1919.-2000. g.) i Allen Houser (1914.-1994. g.). Oko 200 slika i skulptura, većinom posuđenih iz privatnih i javnih galerija, među kojima su vrlo zanimljivi kolaži od komadića drva raznih boja, oblika i vrsta, a tu su i velike skulpture jednostavnih oblika linija u boji prirodnog drva. Za njih su kritičari istaknuli da "bojom i oblikom stvaraju moderna djela koja premošćuju prazninu između domaće i one druge umjetnosti".

I konačno stižemo na treći kat, gdje nas čeka nešto od "prave stare indijanske kulture", što od muzeja očekuje većina posjetitelja. Jedna stalna izložba nosi naziv *Naš*

sl.6. Kožnati kaput iz plemena Pawnee, Oklahoma, oko 1910. g.

sl.7. Corcoran Gallery of Art, Washington D.C., početak gradnje očekuje se 2006. Maketa F. O'Gehryja

svijet - tradicionalna znanja oblikuju naš svijet. To je prikaz usredotočen na domorodačku kozmologiju - pogled na svijet, na filozofiju stvaranja i reda u svijetu te na duhovni odnos između ljudi i prirode. Uz prikaz kroz tijek sunčane godine izložba vodi gledatelje među domoroce koji nastavljaju izražavati mudrost svojih predaka u obredima, jeziku, umjetnosti, duhovnosti i svakodnevnom životu. Tako upoznajemo dio starih vjerovanja osam plemena, od Alaske do Perua.

Drugom izložbom na trećem katu, *Naš narod*, Indijanci sami prikazuju posljednjih 500 godina američke povijesti, drugačije nego su je do sada prikazivali Europljani. U borbi za preživljavanje sukobljavali su se s bolestima, pobjeđivali u borbama, mirili se sa slabljenjem tradicijske duhovnosti, smanjenjem prostora na kojemu su živjeli. Ali to je i vrijeme kroz koje su uspjeli održati svoju kulturu. Svako od osam prikazanih plemena (od Brazila do Kalifornije) na nekoliko kvadratnih metara predložuje svoju prošlost i tradiciju. U posebnoj vitrini s nazivom *Zid od zlata* izloženi su razni predmeti koje su Europljani od 1490. godine izrađivali od zlata otegotoga domaćim narodima: kovani novac, kršćanski križevi, razno oružje, osobito mačevi i bodeži. Sve te tri izložbe s prikazima povijesti, današnjice i tradicijskih indijanskih vjerovanja diljem Amerike, ostvarene su prema savjetima, izboru i ideji mnogih domorodačkih suradnika i autora.

Muzejski stručnjaci sami su postavili još nekoliko vitrina u središnjem prostoru drugoga i trećeg kata. Tu je, pod nazivom *Pogled na zbirku*, izloženo 3 500 predmeta raspoređenih prema temama: prikazi životinja na raznim objektima, predmeti ukrašeni raznim zncima, košare i posude, lutke, medalje, kameni vrhovi za strelice, ceremonijalne posude. Svaka vrsta predmeta složena je u posebnu vitrinu, bez legendi i broja. Vitrine su zidne, plitke, kao izlozi, a ispred svake je mali monitor na kojemu se mogu dobiti podaci o svakom izložku, a moguće ga je zaokrenuti za 360 stupnjeva. Svakih nekoliko godina građa će se zamjenjivati.

I na kraju možemo zaključiti: ostvareno je ono što se najavljivalo od prvih dogovora i projekata do gotovog postava. Stvoren je muzej drugačiji od bilo kojega drugoga etnografskog muzeja, a najbolje i najkraće tumačenje namjera i rezultata glasi: "Još smo tu." U postavu je stvorena mješavina prastarih vještina i današnjeg stvaralaštva u jedinstvo kako ga Indijanci shvaćaju, a ne u odvojene cjeline kao što činimo mi "stranci".

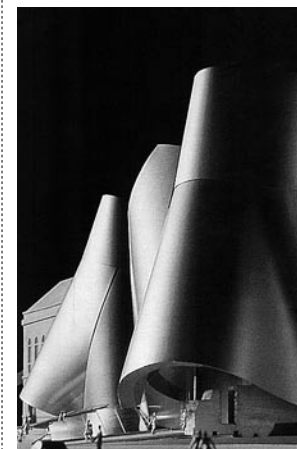
Gledano sa stajališta domorodaca, ispunjen je njihov plan i želje da se u središtu SAD-a, pokraj središta moći, Capitola, predstave kako oni sami sebe vide danas - kao potomke američkih prastanovnika. Svojim neobičnostima muzej svakako pobuđuje zanimanje, iako se mnogi neće, a i ne moraju slagati s takvim predstavljanjem.

Od muzeja Indijanaca laganom šetnjom duž National Molla, pokraj niza velikih Smithsonian muzeja, možemo skrenuti na široku prometnu Constitution Av., te dalje, dok pogled lijevo seže na Washingtonov obelisk, a desno na travnjak ispred Bijele kuće. Nakon nekoliko stotina metara prema sjeveru dolazimo do *Corcoran Gallery of Art*, koja je već izdaleka uočljiva po visokim jarbolima na kojima vijore zastave s imenom galerije ili nazivom povremene izložbe.

Galeriju je utemeljio William Wilson Corcoran svojim poklonom 1869. godine i do danas je to najveća i najstarija privatna galerija u gradu. Njezina građa obuhvaća nacionalnu povijest, od kolonijalnog doba do danas, uz dobar izbor europskih majstora iz nekoliko posljednjih stoljeća. U početku je zbirka bila u manjoj zgradi u istoj ulici, gdje je danas *Renwick galerija*. Tu zgradu u stilu moderne, danas sa zelenim bakrenim krovom, projektirao je Ernest Flag i bila je dovršena 1987. godine. Stalna zbirka ima više od 11 000 radova mnogih najpoznatijih Amerikanaca: Johna Copleya, Gilberta Stuarta, Rembrandta Pealea, Alberta Bierstadta, Frederica Churcha, J. Singera Sargenta, Thomasa Eakinsa, Mary Cassatt.

Europska umjetnost stigla je putem nekoliko donatorskih zbirki. *Wakler Collection* sadržava djela kasnog 19. i ranog 20. st., među kojima su Courbet, Monet, Pissaro, Renoir, a *Clare Collection* predstavlja nizozemski, flamanski i francuski romantizam te poznati "zlatni salon" izrađen za Hotel d'Orsay u Parizu 1770. g. Nakon što je 1925. g. dopremljen u *Corcoran Gallery*, za njega je 1928. g. sagrađeno drugo krilo zgrade.

U posljednjih pet godina broj osoblja galerije se utrostručio, a stiglo je 3 000 novih predmeta, pa se pokazala potreba za renoviranjem cijelog objekta i gradnjom još jednog krila. U konkurenciji s dva danas vrlo poznata arhitekta Danielom Libeskindom i Santiagom Calatravom, za izradu projekta izabran je Frank O'Gehry. Rođen je 1929. g. u Torontu, studirao je u Los Angelesu i na Harvardu. Dobitnik je Zlatne medalje Američkog instituta

sl.8. Detalj ulaza novog krila Corcoran Gallery of Art, Washington D.C. Maketa F. O'Gehryja

sl.9. Prva skica F. O'Gehryja za novo krilo Corcoran Gallery of Art, Washington D.C.

za arhitekturu 1999. g. i najviše nagrade za arhitekturu "Pritzker" 1989. g. Predsjednik njegova projekta za *Corcoran* ocijenio ga je riječima: "Gehryjev dizajn ima određenu hirovitost, ali ima i stabilnu snagu, pouzdanost i čvrstoću koju očekujemo od velikoga umjetničkog muzeja."

Frank O'Gehry već je svjetski poznat po svojem osebujnom oblikovanju koje ujedinjuje nove oblike i nove materijale; bakar, cink, titan, nehrđajući čelik, domaći prirodni kamen, a i prirodni okoliš na neobične načine postaju sastavni dio građevine.

Niz njegovih projekata za razne kulturne sadržaje već je ostvareno (od njih je najpoznatiji *Guggenheim Museum* u Bilbau), a mnogi su prihvaćeni projekti u gradnji ili pripremi.

Kako bi zainteresirane posjetitelje *Corcoran galerije* upoznali s izgledom buduće dogradnje, tu se od 2. listopada 2004. do 31. ožujka 2005. g. održavala izložba *Frank Gehry, architect: designs for Museums*. Izložbu je na Sveučilištu Minnesota u Minneapolisu priredio *Weisman Art Museum*, koji je završen 1993., pa je to bila prigoda da se obilježi njegova 10. obljetnica. Tu se izložba održavala od rujna 2002. do siječnja 2004. g. To je bio prvi projekt Franka Gehryja za čelikom obloženu zgradu, koji su tada neki nazivali "novovjeki zamak okrenut naglavce". Vanjski izgled zgrade mijenja boju kad se sunce pri zalasku odražava u rijeci Mississippi.

Prije nego je počeo projektirati zgrade od blistavoga "zgužvanog lima", Gehry je 1996. "razgrađivao" geometrijske oblike za mali, veseli *Design Museum* i uspješno smjestio bijele zidove među zelena polja i cvatuće drveće u Weilu na Rajni u Njemačkoj.

Modeli pokazuju kako se uglati oblici *Vitra* muzeja ponovno pojavljuju u *Weisman Art Museumu*, prvom metalom obloženom muzeju, ali blažih obrisa od kasnijih. Te se početne obline četiri godine kasnije razvijaju u prebujne valove titanom obloženog *Experience Music Project* u Seattleu. Spoj boje i materijala izgleda kao prekid s arhitekturom. Za usporebu s tim, novo krilo *Corcoran galerije* izgledat će vrlo ozbiljno.

Na planu za *Guggenheim Museum*, Lower Manhattan u N. Y. Cityju, Gehry je počeo raditi 1998. g. Iznimni model koji se uzdiže kao blistavi zaobljeni oblak iznad East Rivera bio je središte izložbe njegovih radova u New Yorku 2001. i obećavao je da će biti putokaz za projekt *Corcorana*. Ali samo nekoliko tjedana poslije objavljivanja zbio se 11. rujna na World Trade Centru, taj je plan propao i ostao je samo arhitektonski model kao bolna uspomena izgubljenog sna.

Izložba se sastoji od tri cjeline: projekti i makete današnje zgrade galerije iz 1897. i 1928., makete i projekti ostvarenih i planiranih objekata F. Gehryja i primjerci pokušava koje je dizajnirao.

Zgrade koje Gehry projektira većinom su za muzeje ili neke druge kulturne sadržaje, a tu su izloženi nacrti, crteži, fotografije. Najzanimljiviji su predloženi i maketama, velikim i do 1,5 m, koje pokazuju samo vanjski izgled ili još i uzdužni ili poprečni presjek.

Od njegovih izvedenih projekata prikazani su:

- *Vitra Design Museum*, Weil am Rain, Njemačka, otvoren 1989.
- *F. R. Weisman Art Museum*, University of Minnesota, Minneapolis, otvoren 1993.
- *Guggenheim Museum*, Bilbao, Španjolska, otvoren 2000.
- *Experience Music Project*, Seattle, Washington, otvoren 2000.

Projekti koji još nisu završeni:

- *The Ohr-O'Keffe Museum*, Biloxi, Mississippi, planiran za 2007.
- *Corcoran Gallery of Art*, početak gradnje očekuje se 2006.
- *S. R. Guggenheim Museum*, Manhattan, N. Y., projekt otkazan
- *Marta Hertford*, Hertford, Njemačka, gradnja počela 2001.; planira se da bude gotov 2005.
- *Simon Wiesental Centar*, Jeruzalem, završetak se planira 2006./2007.
- *Puetna dr Vida*, Panama Museum of Biodiversity, Panama City, oblikovanje počelo 1999., gradnja 2003., završetak planiran 2006.

Osim arhitektonskih projekata, na izložbi u *Corcoran galeriji*, u polukružnoj dvorani na uglu zgrade, izložen je i njegov dizajn pokušava, mahom sjedalica od raznovrsnog materijala. Jedan model od 60 slojeva valovite ljeperke spojene nevidljivim vijcima, oblikih linija, može se odmah kupiti za 1 000 USD.

U jednom prikazu najnovijih arhitektonskih ostvarenja, koja kao inspiraciju preuzimaju žive prirodne oblike pa podsjećaju na češer, ježa ili amebu, po kojima su i dobile naziv *organska arhitektura*, nalazimo i ime Franka Gehryja. Na fotografiji predvorja jedne berlinske banke vidimo njegov projekt goleme konjske lubanje od sjajnog čelika u kojoj je smještena konferencijska sala. Nakon izgradnje novog krila i potpunog preuređenja dosadašnjih prostora predviđa se više od milijun posjetitelja u godini, što je mnogo više nego do sada, s obzirom na to da u cijeli grad godišnje stiže 25 milijuna gostiju. Direktor je izjavio: "Mi gledamo novu zgradu kao odgovornost i poklon za buduće generacije Amerikanaca i ostalih turista." A u novinama (*Washington Post*) moglo se pročitati: "Nova će zgrada na izvanredan način promijeniti izgled središta Washingtona."

Glavni ulaz, premješten iza ugla zgrade u New York Av., pokazuje pročelje od tri valovite plohe od brušenoga nehrđajućeg čelika koje podsjećaju na puna jedra. Posjetitelj ulazi u visoki atrij, pa se vidi da će unutrašnjost biti još zanimljivija od vanjskog izgleda. Galerije za izložbe i stalni postav postavljene u tri razine oko 40 m visokoga središnjeg prostora bit će povezane mostovima i zavojitim visećim prolazima.

Prirodni kontinuitet obilaska spojit će oba krila, pa će tako 12 novih galerija biti povezano sa 14 dvorana u starom dijelu zgrade, čime će se izložbeni prostor udvostručiti. Novo krilo imat će ukupno 14 000 m², a zajedno s dosadašnjih 13 500 m², ukupna će površina biti 27500 m².

Dosadašnji će ulaz ostati ponajprije za kavanu, koja sada zauzima polovicu prizemlja. Novost će biti prodavaonice, čitaonica, arhiv, dvorana za svečane priredbe i koncerte.

Za valovite i nepravilne oblike svojih projekata F. Gehry se koristi posebnim kompjutorskim programom. To bi se moglo činiti neobičnim za arhitekta čije su zgrade izrazito emotivna i intuitivna ostvarenja, ali on se tehnologijom ne koristi kao osnovnim procesom svojeg oblikovanja već kao sredstvom za realizaciju svoje kreativnosti.

Njegov nacrt počinje kao slobodna skica koja se prenosi u radni model od papira i drva, a tek se onda pojavi pred njim. Na modelu od zgužvanog papira on katkada nešto zaljepi, drugi put nešto iščupa, skine ili pomakne, ljepilom ili iglom dopuni. Tek na kraju oblikovanja ideje, kompjutor mu posluži samo da model prenese u konačni oblik.

Od 1990. g. kompjutorski CATI program omogućuje mu direktnu realizaciju od skice olovkom do zgrade od kamena i čelika. Taj program (Computer Aided Three-Dimensional Interactive Application), stvoren za francusku svemirsku industriju, koristi se ručnim laserskim tro-dimenzionalnim skenerom za prijenos ručno izrađenog modela od papira u trodimenzionalni, kompjutorski. U svojem prethodnom projektu *Weisman muzeja* nije se koristio tim programom, pa je iz prvih ručnih skica konačni rezultat bio više geometrijski. Za muzej u Bilbao već ga je upotrijebio, pa je rezultat bliži živim i kompleksnim krivuljama originalnog crteža. Bez tog programa proračuni za krivulje Bilbao muzeja bili bi izvanredno skupi i dugotrajni. Njegovi zakrivljeni oblici nastali su u mašti arhitekta, ali ih ne bi bilo moguće sagraditi bez te nove tehnologije.

Takvo korištenje kompjutorom osigurava arhitektu nadzor nad cijelim tokom gradnje, a uz pomoć drugih programa koji pružaju podatke o svojstvima materijala može se odrediti treba li predloženi oblik biti izveden npr. od čelika ili titana, ili koliko trebaju biti debele grede odnosno veliki kameni blokovi. Takav način korištenja računalom ujedinjuje rad arhitekta, inženjera i izviđača. Frank Gehry sam tumači svoje dizajne muzeja kao odraz promjena uloge muzeja posljednjih desetljeća, osobito u SAD-u. Muzeji su se promijenili, od toga da su bili "onečemu" do toga da postaju "za nekoga". Projekti, kao

i uloga muzeja, ističu posjetitelja više nego muzejske predmete. To se dobro vidjelo na primjeru tzv. Bilbao efekta, kad je muzej promijenio sliku grada, iako Gehry sam smatra da muzej mora biti izrazit i osebujan, ali ne smije nadvladati izložbe. Njegovi geometrijski i skulpturalni vanjski oblici muzeja različito djeluju na posjetitelje, ovisno o njihovim pogledima na kulturu i umjetnost, popularnu zabavu izvan svakodnevnoga trgovačkog centra. Današnji posjetitelji ne moraju uvijek biti umjetnički visokoobrazovani.

Frank Gehry vodi brigu da dizajn njegovih zgrada odražava njegovu fizičku okolicu i bude s njom u skladu. Ali to ne znači da će odabrati stil srodan okolnim građevinama, već nešto mnogo suptilnije, npr. odraz sunčanih zraka koje se u razno doba dana odražavaju od obloga zidova ili će za svoje objekte odabrati boje ptica koje žive uokolo.

Primljeno: . tra vnja .

THE NATIVE AMERICAN TRADITION AND FRANK O'GEHRY - TWO VIEWS ON NEW MUSEUMS IN WASHINGTON D. C.

The author gives an overview of the opening of a new museum and exhibition in Washington D.C. which show two very different and interesting architectural designs of museum buildings.

The National Museum of the American Indian is according to its shape, material, construction, position, environment and many other details is based on old Native American traditions. The space has curved walls, rough stones, hand trimmed old wood, the entrance faces east with once domesticated plants and animals, which attempts to return its visitors to the time of the settlement by Europeans. On the other hand, half of the exhibition space reflects the lives of today's descendents of the Natives and displays the works of their contemporary artists. "We are still here", a sign we were able to read before the museum opening best described the new museum. Something completely different from this is an exhibition of museum buildings designed by the famous architect Frank O'Gehry organised in the Corcoran Gallery of Art. He is set to design a wing of the Gallery in the future, but besides this project, many of his other realised projects were displayed such as the famous Bilbao museum to other museums in the building and planning stages. The exhibition consists of drafts, photographs and large models from slightly divided surfaces to unrealised projects in Manhattan to the future new wing of the Corcoran that will have a facade in the shape of a huge sail made of polished steel.

Also shown were his methods of designing his first sketch, the construction of a model and the use of a computer for the final completion of the documentation for the construction.